Redaktör: Tobias Wikström **debatt@di.se**

Valutgången i USA bekräftar bilden av en politisk våg som sveper genom västvärlden. Det handlar om populism och nationalism, inte sällan med auktoritära inslag. Men nu måste eliten ta människors oro på allvar. Det kan inte skylas över med en konstlad konflikt mellan höger och vänster, skriver **Hans Bergström.**

Efter Donald Trumps seger: Fly inte från folks genuina oro

Att vinna en valkampanj och att regera är två helt olika konstarter. Det kommer även Donald J Trump att få erfara. Verkligheten i regeringsställning driver fram uppgifter som var helt frånvarande under valrörelsen. Överraskningar sker alltid. Sådant som lät enkelt före val, blir komplicerat efter.

USA:s konstitution har egenheter som påverkar den här dynamiken.

En sådan är att amerikanerna väljer både statschef och regeringschef, i en och samma person. Det bidrar till att kandidaten väger tungt i förhållande till sakpolitiken och att valrörelsen ger begränsad vägledning för regerandet.

Vinnaren ikläder sig sedan rollen som ”Mr President”, med uppgift också att vara hela nationens själasörjare i kriser och att företräda alla medborgare. Ämbetet ger ny nimbus och ansvarskänsla till innehavaren.

En annan är hela systemet med maktdelning, ”checks and balances”. Även en person med auktoritära böjelser, som Trump, begränsas av kongressen, av Högsta domstolen, av delstaternas makt, av kritiska medier och av en politisk kultur som inte låter någon bli diktator.

En tredje praktisk omständighet är att det går över två månader mellan valet och tillträdet för en ny president. Det ger tid att reflektera över programmet för själva regerandet, inte bara rusa – som i Sverige – från valkampanj till Rosenbad. 4 000 toppositioner ska besättas, enligt det amerikanska ”spoils system”. Valet av team säger mycket.

Donald Trump vann trots att en stor majoritet av väljarna såg med kritiska ögon på många av hans personlighetsdrag. Hur kunde det ske? Två starka stämningar tog över, enligt vallokalsundersökningar:

- Oron för terrorism, brottslighet samt okontrollerad illegal invandring och vad den för med sig. Som samhällsforskarna Ronald Inglehart och Pippa Norris visat rör det sig inte primärt om en reaktion mot den ekonomiska baksidan av globalisering. Tyngre väger en kulturell oro; många känner djup olust över vad de tycker händer med deras land, trygghet och kulturella identitet.
- Total misstro mot hur ”Washington” fungerar och att den tjattrande eliten inte förstår vanligt folks verklighet. Detta är en i högsta grad legitim reaktion, eftersom handlingsförlamningen i huvudstaden är total sedan flera år.

EN KORG MED ELÄNDIGA MÄNNISKOR. Hillary Clinton sa i ett tal i september att hälften av Trumps supportrar är ”a basket of deplorables” på grund av deras, som hon ansåg, rasistiska, sexistiska och homofoba attityder. Nu måste politikerna ta människors oro på allvar, anser skribenten Hans Bergström.

> ”Det är värt att notera från vallokalsundersökningar att amerikansk opinion i sakfrågor är betydligt mer nyanserad än vad mediebilden gett intryck av.”

Trump vädjade till dessa båda stämningar, framför allt med temat för sin kampanjavslutning, ”Drain the swamp” eller ”töm träsket” (alltså den etablerade politiken i Washington). Bilden av en burdus, svärande, folklig person som rider in i politikens centrum och röjer upp är gammal i amerikansk föreställningsvärld. Den fick nu kraft från det som många amerikaner utanför de stora städerna känner.

Hillary Clinton vann, enligt vallokalsundersökningar, med 59 procent mot 35 procent för Trump i städer med över 50 000 invånare. Men i USA:s alla småstäder och på landsbygden svepte Trump fram med 62 procent mot 34 procent för Clinton.

Dessa väljare, huvudsakligen vita lågutbildade i ”the heartland”, röstade mest för att Trump ska åka till Washington och ”röja upp”. Här finns en auktoritär risk, dock begränsad av konstitutionen. Men en annan jämförelse än med Putin och Erdogan går att göra: Teddy Roosevelt. En bullrande larger-than-life-personlighet som ”sa som det var” och med obändig energi drev igenom stora förändringar vid 1900-talets början och bland annat hade kraften att bryta upp de stora företagsmonopolen.

Donald Trump har härvidlag en annan egenskap: han älskar att göra deals, alltså att efter en ibland hård förhandling komma till ett avslut. Ett exempel han har anfört på oförmågan att träffa ”deals” i Washington gäller de enorma kassor som amerikanska företag inte kan ta hem från utlandet på grund av orimliga skatteregler. Det rör sig om flera tusen miljarder dollar. USA har världens högsta bolagsskatt, 35 procent.

Alla är överens om att reglerna är skadliga för ekonomin. Men ändå lyckas man inte komma överens om en lösning. Med en låg skattesats för repatriering skulle staten få in hundratals miljarder dollar som kunde använda för stora investeringar i infrastrukturen utan att öka budgetunderskottet. Donald Trump har förutsättningar att åstadkomma något här, och få fart på tillväxten.

Trump har genom valet försetts med republikansk majoritet i såväl senaten som representanthuset. Så handling bör bli möjlig i viktiga avseenden, däribland sänkt bolagsskatt i förening med minskade avdrag. Hans energipolitik och avregleringar kan också höja den amerikanska tillväxten.

De stora handelsavtalen med Asien och Europa är döda, men hade varit det även med Hillary Clinton. Man får för världens skull hoppas att Donald Trump inte startar direkta handelskrig. Det är värt att notera från vallokalsundersökningar att amerikansk opinion i sakfrågor är betydligt mer nyanserad än vad mediebilden gett intryck av. Den andel av väljarna som bedömer att handeln tillfört jobb i Amerika är lika stor som den andel som menar att den skadat jobb.

En stor majoritet vill att de som kommit till USA illegalt, men inte begått brott, ska erbjudas en väg att få stanna i landet. 34 procent av dem med denna åsikt röstade på Trump! Så Trump har ett pragmatiskt utrymme, om han bara visar att Washington levererar igen.

Trumps oväntade seger, efter Brexit, stärker förstås bilden av en populistisk, nationalistisk, kanske rentav auktoritär våg genom västvärldens demokratier. Den kommer därmed att behöva tolkas även för svensk politik. En dominerande slutsats borde bli att eliten i etablerade partier och medier bör, som det ibland sägs men sällan menas, ”ta människors oro på allvar”.

Om det finns en verklig oro och olust hos en stor del av befolkningen över vad som händer med ordningen i landet, med en icke fungerande polis, med konsekvenserna av en enorm och oplanerad invandring under kort tid, över risker för terrorism, över tiggeri på gator och torg etc – då behöver maktägande, etablerade politiker ta itu öppet och på allvar med dessa problem.

Man kan inte försöka skyla över dem genom att i stället konstruera konstlade konflikter längs höger–vänster-skalan, bara för att lura väljarna att glömma vad de hyser genuin oro över. Bakslaget kommer vid valurnan.

HANS BERGSTRÖM
Docent i statsvetenskap,
fd chefredaktör DN